

Централната банка е натоварена с отговорността да пази физическите резерви на страната и да регулира обема парични средства в обръщение и предоставения на икономиката кредит. Тя е единствен емисионер на банкноти и отговаря за монетарната политика, която поддържа националната парична единица възможно най-стабилна, представлява националните интереси в отношенията с Международния валутен фонд, Световната банка и други международни финансови институции.

Повечето национални банки имат и специфични функции на контрол върху местната банкова система, с цел осигуряване на нейната стабилност.

Централните банки играят важна и уникална роля в икономиката на страните, осигурявайки монетарна стабилност. Тази отговорност те споделят с правителството и парламента. В много страни централните банки я съвместяват с отговорността на агенция за банков надзор; в други тази роля е отредена на отделен орган.

Независимост и контрола

Институциите, познати под името централни банки, се появяват или се създават като търговски банки или правителствени банки. Тяхното развитие и преобразуване в централни банки се извършва поради монопола, който имат в печатането на банкноти, и ролята им на заемодател от крайна инстанция, наред с другите им функции. Докато са извършвали широкомащабна търговска и финансова дейност е имало конфликт на интереси и затова тази дейност е прекратена. Зависимостта от правителството (*т.е. бюджетен подход; мандатни консултации; назначаване и уволняване на висшето ръководство*)

се разглежда като пречка за доброто изпълнение. Оптималната степен на зависимост е обаче трудна за постигане и драматично се изменя по време на криза. Най-общо независимостта помага за създаване на репутация, а тя е от ключово значение за банките и за функционирането на финансовите пазари. Тя може да се постигне само с течение на времето.

Правна рамка - закони за банките

Съществуват закони за банките, в които се определят задълженията на централната банка. В тях се регулира банковия мениджмънт и неговото назначаване и освобождаване. Понякога може и да съдържа конкретни клаузи по повод банковия одит. Причината за необходимост от правни изисквания е отчасти във фундаменталното значение, което се придава за въздействието на успеха или провала на централната банка, за изпълнение на предвидената ѝ роля и мястото ѝ в цялата банкова система. Правните изисквания и икономическото въздействие на решенията на централната банка показват необходимостта да се поддържа репутация в дейността на банката в рамките на общ климат на стабилност и доверие. Затова задължение на ръководството е да установи подходяща рамка за управление, за да може да се наблюдава, отчита и докладва надеждна информация, която да се използва за целите на отчетността.

Ключови играчи в контрола на централните банки

Правителството

Правителството, в повечето случаи представено от министър на финансите, е другия субект, взимащ решения относно монетарната политика заедно с централната банка. В тази връзка централните банки са в близост до правителството. Съществуват няколко степени на независимост - от пълна, определена чрез закон, до предварителни взаимни консултации между двете институции преди да се вземат важни решения за монетарната политика.

В много случаи има и други интереси в дейността на централната банка - например тя поддържа сметката на мин. на финансите, регистъра на държавните облигации и т.н. В някои случаи правителството е пряк или непряк собственик на банката и като такъв има законен интерес относно дейността на банката.

Чрез разпределението на печалбата си централната банка поддържа държавната хазна.

Парламентът

Властта на парламента над централната банка е различна. Парламентът може да има например правомощия да избира членовете на управителния съвет на банката. Правилата за избор на съвета на директорите, за управлението и за дейността на банката са разписани в закона за централната банка и в други закони. Там, където централната банка е под ръководството на парламента, освобождаването от отговорност на управляващия съвет на директорите за администриране на банката де факто се извършва чрез решение на парламента. В тези случаи мнението на външен одитор е от най-голямо значение.

Висша одиторска институция

Основната функция на висшата одиторска институция (*в България Сметна палата*) е да оценява и да дава мнение за администрирането на дейностите на правителството. Тази институция има различен мандат по отношение на одита на централната банка.

Например в Холандия и Швеция

ВОИ

нямат право да извършват такава дейност, докато в Ирландия тя заверява всички финансови отчети на банката, а в Германия проверява законосъобразността и правилното управление на държавната собственост.

Одитори от частния сектор

В почти всички страни висшите одиторски институции или парламентарни одитори наемат одитори от частния сектор, за да предоставят мнение за годишните отчети и оценки на качеството на вътрешния контрол на централната банка, включително на вътрешния одит. За ефективно и ефикасно изпълнение на своя мандат висшата одиторска институция или парламентарните одитори разчитат във възможно най-голяма степен на работата на одитори от частния сектор.

Вътрешни одитори в централната банка

Макар и назначени от централната банка, вътрешните одитори са независими от оперативната и изпълнителската ѝ дейност. На резултатите от тяхната дейност разчитат до голяма степен външните одитори. Те докладват на висшето ръководство и

Обхватът на тяхната дейност обикновено включва всякакъв вид одит.

Одиторски практики: някои ключови елементи

Контрол

Отнася се до поведението и действията на надзорния съвет и висшето ръководство по отношение важността на контрола вътре в банката. Контролът предоставя дисциплина и структура за постигане на целите на системата за вътрешен контрол. Някои елементи на контрола са:

- *единство и етични ценности*
- *философия на управлението и стил на действие*
- *организационна структура*
- *определяне на правомощия и отговорности*
- *политика и практики за човешките ресурси*

Външен контрол

Обикновено изискването за функция за външен одит за централната банка е изискване на закона, което се съдържа в законите и наредбите, които регулират дейностите на централните банки. Този одит най-често бива:

- одит на финансовите отчети (най-вече с цел заверка на банковите отчети)

- одит за съблюдаване на законите или за редовността (оценка на това дали управлението спазва законите и наредбите)

- одит за изпълнението, който изследва дали целите на дейността на банката са постигнати и дали това е станало по ефективен начин

- одит за обработка на електронните данни (ОЕД), чиято цел е да оцени качеството на компютърните информационни системи.

- одит за разработка на проекти, например проекти за ОЕД или строителни, за да се оцени адекватността на управленската информация, необходима за правилното извършване на проекта с оглед възможни (инвестиционни) рискове.

- специални одити и разследвания (например при измама)

Външните одитори информират висшето ръководство на банката за резултатите от работата си, свързани с управлението и администрацията. В някои случаи те могат да дадат мнение дали съвета на директорите може да бъде освободен от отговорност.

В повечето страни външният одитор от частния сектор докладва на парламента и когато е целесъобразно, одиторът от частния сектор докладва на правителството (*напр. на министерство на финансите*) и/или на външния одитор от публичния сектор (висшата одиторска институция).

Вътрешен одит

Отговорност за вътрешен одит

Ролята на съвета на директорите или на управителния съвет на централната банка включва широк кръг от въпроси за политиката и бизнес дейностите, задълженията и функциите, описани в закона за банките и в съответните наредби. По отношение на корпоративното управление, съветът осигурява подходящи насоки и контрол, съобразявайки се със законовите разпоредби за функциите на банката. Негова е основната отговорност за системата на вътрешен контрол, която допринася за разумно управление и администриране на централната банка.

Ролята и отговорността на висшето ръководство на банката в различните банкови закони е ясна, що се отнася до отговорността за правилното ръководство на централната банка. Тя се свежда до приемлива точност на сметките и ефективно и ефикасно управление на ресурсите и опазване активите на банката.

За да изпълни своите отговорности, висшето ръководство е създадо широк набор от инструменти за управленски контрол и отчетност, за докладване на изпълнението в централната банка. По-специално външният и вътрешният контрол са основните контролни функции поради присъщата им независимост.

Съветът отговаря също и за бюджетни въпроси и осигурява достъпа на одиторите до подходящи отчети. Важна негова задача е да изготви годишен доклад и съответните финансови отчети, заверени от независими външни одитори - било от външна счетоводна фирма или от висшата одиторска институция.

В някои случаи при управлението на банката се създават подкомитети като инвестиционен комитет, комитет за възнаграждения и бюджет, одиторски комитет. Обикновено те участват в организационната структура и йерархията на отговорности и отчетност в банката. Други техни задължения са преглед на стратегиите, плановете и изпълнението, бюджети и връзки с външните и вътрешните одитори.

Ръководството на централната банка е длъжно да отговаря за своите действия съгласно ролята и задълженията, които са му законово определени. Респективно е нужно спазване на законовите разпоредби.

Обикновено няма законови изисквания за функция на вътрешен контрол. Въпреки това съществуват причини, които карат висшето ръководство да създаде и поддържа група за вътрешен контрол. Вътрешния одит подсилва цялостната система за контрол, което създава допълнителни стимули за ръководството и служителите да работят в съответствие с целите, политиката и процедурите на банката.

Видове вътрешен одит

Вътрешните одитори имат правомощия да контролират всички области на дейност на банката. Обхватът на одитите включва:

- всички звена в организацията (т.е. оперативните отдели на централната банка, свързаните с тях подпомагащи звена, клоновете)

- всички видове разходи и приходи

- всички видове дейности (системи за възлага на поръчки и процедури; производство, печатане, разпределеление и унищожаване на банкноти, транзакции по плащания, операции по отпускане на заеми; транзакции с чужда валута; търговия с движими ценности; счетоводство и годишно отчитане; строителни дейности и големи инвестиционни проекти; разработване и работа на компютърни ситеми)

Съществуват различни типове одиторски стратегии. Например смесица от одити извършени ненадейно (*без предизвестие*) или с предварително известие. Ненадейните одити най-често се извършват за банкови операции, които се считат за високо рискови и са съществени по отношение на ликвидността. Това включва високо чувствителни

бизнес области като обработка на парични потоци, операции по кешови разплащания, съхранение на ценности и трезори, производство и унищожаване на банкноти, транзакции с чужда валута и търговски транзакции.

Друга стратегия е да се прави одит на системи и големи строителни и възлагателни проекти по време на разработващата фаза преди тяхното изпълнение или завършване. Тук може да се постигне по-голяма ефикасност поради възможност за икономия на средства.

Трета одиторска стратегия е да се разчита на наличието и качеството на работа на големите контролиращи отдели, на организационните проучвания и на проверките на ниво транзакция. По този начин значително се спестява обемът на работа на вътрешните одитори.

Извършване на одита

Основата за планиране на вътрешния одит е оценката за риска. Така се определя предварителния обхват на одита и неговите цели. Тези цели обикновено се прецизират в конкретни задачи за изпълнение, за да се реши върху какво да се наблегне и как да се извърши действителната одиторска работа.

Обикновено всяко назначаване на одит се предшества от етап на подробно планиране. През него се получава, документира и преглежда информацията, свързана с дейностите на банката. Прави се предварително проучване, за да се прецени дали има области, в които е необходимо да се подобрят дейностите на банката, или къде се очаква да възникнат значителни рискове и притеснения. Ако се налага допълнителна работа, одиторите ще преминат към извършване на по-подробно разглеждане на основните идентифицирани проблеми и към останалата част от системата за контрол. След това те преглеждат системите за вътрешен контрол, за да се уверят че те действат изправно. За тази цел се определят ключови системи за контрол на икономичността, ефективността и законосъобразността. На базата на оценка целесъобразността на тези системи, одиторите определят нивото и вида на одиторското тестване. То е нужно, за да се провери дали системите и процедурите работят според определените изисквания. Тестването може да включи проследяване в подробности на извадка на действителни транзакции, за да се види как те се изпълняват. Понякога одиторите използват също набор от “хипотетични” транзакции, за

да изпълнят тези видове тестване. При анализа на системата се използват компютърни програми за одит или наръчници и проверовачни листове, които позволяват да се идентифицират недостатъците, слабостите и рисковете. След това допълнително се разследват причините и последствията и се записват заедно с одиторските доказателства, като обосновка на всички заключения. Одиторската работа трябва да бъде подредена и документирана.

Крайна фаза е изготвянето на одиторски доклад, за да се направи официален проект на одиторските наблюдения и препоръки. Преди неговото завършване одиторите след като са уведомили устно одитираните, получават писмени коментари или отговори на проекто-доклада. Те служат за потвърждаване на фактологическата точност и поставянето на одиторските въпроси в подходяща перспектива от гледна точка на управлението.

Инструменти на одита

Всички одитори на банки имат достъп до одиторски програми, проверовъчни листове и въпросници за вътрешния контрол, отнасящи се до различни дейности на централната банка. В някои банки това се допълва от достъп чрез компютър до основните информационни системи на банката. Това е полезно най-вече през етапа на планиране на одита или за събиране на данни по различни въпроси, и за анализ на разходите. Компютърните инструменти са софтуерни одиторски програми ACL или IDEA, общи автоматизирани офис пакети, както и различни електронни таблици, намиращи се на пазара. За анализа се използват също и работни таблици. Автоматизираните пакети служат за изработване на графики и за документиране на потоците на вътрешния контрол.

Оценка на работата на отдела за одит

Освен оценката на работата на вътрешните одитори, която се изготвя от външните такива за това, доколко може да се разчита на тази работа, отделът за вътрешен одит обикновено изготвя годишни обобщителни доклади за изпълнението на отдела. Някои банки изготвят такива доклади по някои проблеми, свързани с операции по заеми и годишни счетоводни отчети. Те са предназначени за ръководството на банката и външните одитори.

Резюме

Във всички страни правителството, парламента и централната банка имат задължения и грижа за монетарната стабилност. Наистина, централната банка играе важна и уникална роля в икономиката на една страна. В този доклад са изложени основните методи за извършване на одит в централните банки.

Като основен принцип се разглежда независимостта на централната банкова система от правителството. То трябва обаче да се балансира с някаква степен на контрол.

Правителството и парламента играят важна роля за създаване и поддържане на подходяща контролна среда. В допълнение на одиторската информация, която получават от външни одитори, те получават информация и сигнали под много други форми, които им помагат при оценка изпълнението на банката.